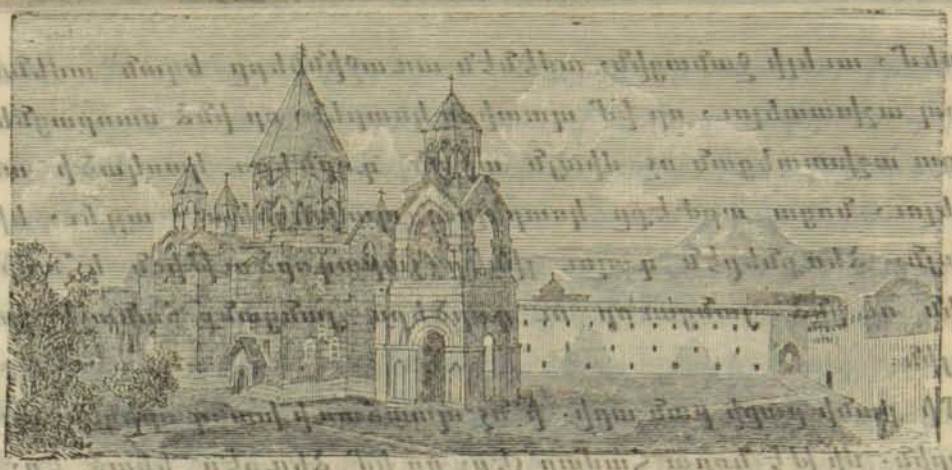

ԱՐԱՐԱՏ

ԹԻՒ Գ. — ՇԲԱՆ ԺԲ. ՏԱՐԻ ԺԲ. — ՄԱՐՏ 31.

ԲԻՏԻ ՅԱՒ ԶՀԱՆԱԶՈՒԱԾ ՈՒ ԶԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՈՎ.

Ի՞նչ օգուտ՝ որ ես իմ բոլոր այժմ թափեցի՝ կեանքիս գեղեցիկ ժամերը՝ ինձ գրկելով դուարճութիւններէ՝ զոհեցի ուրիշներուն բարօրութեանը համար՝ ամենապատուաւոր կերպով՝ ամենայն բարեխղճութիւնով՝ եռանդով ու ջանքով աշխատեցայ՝ իմ հանգստութիւնս չնայելով՝ անձս չխնայելով — Փոխարէնը անշնորհակալութիւն ստացայ՝ ծաղր եղայ՝ քիթ ու պռունկ անել ինձ տեսայ։ Դեռ ես բաղդաւոր պիտի համարիմ ինձ՝ որ դեռ ես ինձ գտնէ մարդկային ընկերութեան մէջ կիթոգուն՝ որ մնամ՝ գուրս չեն ձգեր ու չեն հալածեր։

Արդարեւ անկեղծ սրտով ու անշահասէր մտքով սէր ունեցայ մարդոց վերայ՝ պատրաստ էի մատաղ երթալ նոցա համար՝ եթէ որ հարկը պահանջէր։ Ամենեւին ինքս իմ անձս չէի խնայեր երբէք նոցա օգնելու՝ պէտք եղած ժամանակը։ Ամենայն տեղ եւ ամենայն ժամանակ աւելի կանէի՝ քան թէ սովորաբար կանեն մարդիկ իրրեւ մարդկային պարտականութիւն։ Իրենց օգնելու միշտ պատրաստ մարդ կգտնէին ինձ՝ բայց ինձ ընդհակառակն՝ օգնել ոչ ոք չկարողացաւ՝ հապա աւելի կարողացան մնաւանդ իմ շատ մօտիկ մարդոցմէս մի քանի հոգին՝ որոց համար որ ես կապրէի ու կաշխատէի՝ աւելի կարողացան

կասեմ՝ աւելի ջանացին՝ ամէնէն առաջինները եղան ամենայն կերպ աշխատելու՝ որ իմ պատիւս կոտրեն՝ որ ինձ ստորացնեն. դոքա աշխատեցան ոչ միայն արած գործերս կասկածի տակ ձգելու՝ նոցա արժէքը կոտրելու՝ պակսեցնելու՝ այլեւ՝ եթէ միայն՝ ձեռքներէն գալու լիներ չարագործութիւն կհամբաւէին ու ինձ յանցաւոր ու գործերս յանցանք ճանաչել կուտային։

Մի քանի բարի բան արի. ի՞նչ պատճառի խանգարեցին՝ ոչընչացրին. մի՞թէ նորա համար չէր՝ որ իմ ձեռքէս եկած էր՝ ես կարողացած էի սկսել ու յառաջ տանել։ Ձեռքէս եկած տեղը լաւութիւն անելէն յետ չէի քաշուեր՝ պատահած տեղը ղիջումն անել ու կառավարուել՝ ամենայն կերպով ջանալ հաճոյ մի ծառայութիւն անել մարդոց՝ պէտք գալով նոցա ուրախացնել՝ այդ իմ սիրած՝ իմ սրտի ցանկացած բանն էր։ Բայց ինչո՞ւ համար աւելի նոքա են ինձ հակառակ՝ որոնց ես ամենէն աւելի պէտք եկած էի։ Ինչո՞ւ մի փոքրիկ բանի համար իսկոյն մեռացուեցաւ իմ արած լաւ բանն ես ու ընդհակառակն՝ այդ մարդիկը ամենայն կերպով աշխատեցան՝ որ իմ վերայ պակասութիւններ՝ կամ իմ թոյլ կողմերս գտնեն։

Մարդոցմէ ոչ փառք՝ ոչ գովասանք՝ ոչ շնորհակալութիւն եւ ոչ վարձատրութիւն մեզ դրած էի ոտանալ։ Լաւ գիտեմ՝ որ բազմաթիւ հասարակութեան մէջ՝ ուր որ իրենց անձի վերայ միայն մտածողներ՝ իրենց անձի վերայ հոմարում ունեցողներ պակաս չեն՝ եւ ուրեմն դժուար է այդպիսի մարդոց համար մի բոպէ իրենց անձը մոռանալ եւ իրրեւ ազնիւ զգացմունք ունեցող մարդիկ զգալ ու մտածել։ Բայց եւ այնպէս դառն է՝ երբ որ մարդ կտեսնէ՝ որ իրեն ամենայն արած ջանքին՝ գործին՝ անշահասիրութեան վերջն այն եղաւ՝ որ իրեն ճանաչող՝ գլխ գնող չեղաւ։ Ես կկարծէի՝ որ գոնէ յոյս ունենալ կարող եմ՝ որ ինձ կյարգեն՝ կկենայեն՝ ոչ թէ զզուելի բամբասանքի տակ կընկնիմ։

Ինչպէս որ ես եմ՝ կկարծեմ՝ որ անպատճառ կգտնուի մի ուրիշ ազնիւ հոգւոյ տէր մարդ ես՝ որ թէեւ լուռ է՝ բայց նոյն ցաւն ունի իւր սրտի մէջ ու նոյն գանգատը։ Վասն զի՝ ուր կայ արդարութիւն՝ աղգի մի հաւատարիմ ու սրտացաւ ծա-

ռայող, մի եռանդուն բարեկամ մարդոց, մի բարերար իրեներ-
բուն, հասարակաց գործերի մի յառաջ տանող մարդ, որ վերջը
չգանդատէ, թէ անշնորհակալութիւն, ապերախտութիւն ստա-
ցաւ իրեն արածներուն տեղը եւ անօրէն եւս քաշքշեցին։

Միթէ այն տեղը չհասնիր մարդս, որ միտք անէ թէ այդպիսի
գործերի մէջ մտնելը վարձանք է, այսուհետեւ այդպիսի միտք
ու դիտաւորութիւններ ունենալէն ձեռք քաշել, այդ տեսակ
բաներէ յետ քաշուել պէտք է, իրեն պիտի նայել եւ իւր օգու-
տն ու շահը, խիստ շատերի բռնած ու գնացած ամէնօրուան
լայն ու ընդարձակ ճանապարհովն պիտի գնալ միասին, ոչ ոքի
հաւատար չմտածել ու հոգ չտանել, բայց միայն իւր անձի վերայ,
ուրիշներու լաւին վատին չխառնուիլ, ու նոցա բաղդաւորու-
թիւնն ու անբաղդութիւնը իրեն համար կայ ու չկայի պէս բան
համարիլ։

Ցիրաւի ցաւալի է, երբ որ մարդ իրեն ամենալաւ դիտաւորու-
թիւններուն մէջ չճանաչուի, չգնահատուի։ կիրաւորուի մարդս,
երբ որ կտեսնէ, որ իրեն ամէն արածները դէպ ի վատը կմեկնեն,
երբ որ սեւահոգի մարդոց չարութիւնովը, ժողովրդի մէջ եղած
շատ ու շատ անհասկացող մարդոց պատճառովը, առաջաւոր
մարդոց շահասիրութիւնէն ու հպարտութիւնէն իւր ամէն մի
քայլի մէջ, որ պիտի անէր մի բարի եւ օգտակար նպատակի
համար, արգելք ու դժուարութիւն կգտնէ։ Մարդուս սիրտը
կտրտմի, երբ որ կտեսնէ, որ իրեն անձը, իրեն շահն ու պատիւը
միայն նայող մարդը, որ պիտի խնդար, եթէ որ իրեն առաջար-
կէլին ուրիշների բարւոյն համար մի զոհաբերութիւն, բոլորովին
գլուխը հանդարտ, սիրտը հանգիստ կասպրի, ցաւեցնող, թշշ-
նամութիւն անող, նեղող չկայ իրեն։ դեռ եւս գովասանք եւս
կլսէ ու իրեն հաւանողներ եւս ունի ոչինչ տեղը։ Ցաւալի է, երբ
որ կտեսնես ինչպէս ցած, սեւահոգի մարդը կեղծաւորութիւն-
ներով ու ոլոր մոլոր ճանապարհներով վեր կբարձրանայ, ինչ-
պէս յաջողակ կերպով ուրիշի արժանաւոր գործերը իրեն հետ
միանին գեղինը կդարնէ, որ իրեն վատ հոգի լինելը ցոյց տայ
ինչպէս, առանց պատուի զգացմունք բանի տեղ դնելու, շատ
անգամ ամենանարգ ճանապարհներով, ամենագարշելի մի-
ջոցներով համամիտներ ու պաշտպաններ եւս կգտնէ։

Պատուական բարեկամ՝ ինչու կցաւիս գորա համար։ Մի թէ կցանկանայիր դու որտանց այն մարդոյ կարգին մէջ լինել՝ որ սեւահոգութիւնամ՝ ցած՝ զզուելի ընութիւնով ու վատ գործքով երեւելի կլինին ու կարձրանան Քրիստիճանի ամէն Աստուծու խղճմտանք ունեցող՝ ամէն պատիւ ճանաչող՝ ուղիղ եւ ճշմարիտ ճանապարհով գնացող մարդոց վիճակն է՝ այն մարդոց՝ որոնք այս աշխարհիս հետ՝ որոյ մէջ ծուռը յառաջ կերթայ՝ չարը կրայրեն՝ գործ չունին՝ եւ որոնք իրենց բռնած միակ ճանապարհէն աւելորդ չեն ծռիր։ Քա խղճմտանքդ քեզ այդ մասին աւելի լաւ կարող է վկայել՝ քան թէ մարդիկը։ «Երանի՝ կասէ Փրկիչն մեր Քրիստոս՝ «Երանի նոցա՝ որ հալածուած են ճշմարտութեան համար՝ վասն զի նոցանն է երկնից արքայութիւնը։ Երանի է ձեզ՝ երբ որ մարդիկը ինձ համար ձեզ կհալածեն և իմ պատճառով ամենայն չար բան ձեր մասին կասեն՝ սուտ խօսելով։ Ուրախ եղէք՝ զուարճացարուք՝ զի վարձքդ երկնից է»։

Բայց չեմ կարող ծածկել՝ որ կարելի է՝ ինքս այս եւ այն կերպով պատճառ եղած լինիմ՝ որ ինձ ուղիղ ու արդար կերպով չեն դատել՝ ինչպէս որ կցանկայի։ — Դուցէ իմ խօսքերիս ու գործերիս մէջ երբեմն երկբայելի մի բան ցոյց տուած լինիմ՝ որ առիթ տուած լինի ինձ վատ կողմէն ճանաչելու։ Բարի բան անելու մտքումս գրած ժամանակը արդեօք զզուշութիւն եւս բանեցուցի՝ որ մարդ չդաւնեմ։ Մի արդար բան ինձ յաջողած ժամանակը արդեօք բաւական համեստութիւն ունեցայ՝ որ չհպարտանամ արած լաւ գործիս վերայ։ Մարդիկ՝ իսկը որ նայես՝ պատրաստ են եւ կաւղեն մեր լաւին լաւ ասել՝ երբ որ մեք եւս նոցա լաւը ասենք։ Նոքա չեն նախանձեր ուրիշին՝ որ իրենցմէ լաւ կմտածէ ու կգործէ՝ միայն թէ իրանց դիւրագրգիռ անձնասիրութեանը չդպչին։ Նոքա մեր արած արժանաւոր գործը չեն ուրանար՝ եթէ որ մեր կողմանէ չտեսնեն մի կերպ անողոքաճառ ընդունել տալու մեր արածն ու մեր արժանաւորութիւնը խոստովանել տալու։ Ուրիշներուն մեզ հետ անարժան կերպով վարմունքի վերայ գանգատելէ յառաջ մեր իսկ վարմունքն քննենք։ — Լաւ նայենք մեր ու մեր գործին վերայ ու տեսնենք թէ արդեօք մեք չէմ նք յառաջ սխալ անողը՝ որով ուրիշներուն եւս պատճառ տուինք մեր դէմ սխալուելու։

Երբ որ մեր բարի նպատակին հասած լինելու համար, մեր ուրախութիւնից այնպէս կհամարինք, որ աշխարհքի մերն է, այն ժամանակ մեզ շատ դիւրին է մեզ չպահել ու սիրալուիզ։

Այս եւս պէտք է ասել, որ մարդիկ, հասարակօրէն, ձեր արքանա-որս-ՐԵԼԵՆ, կամ արքանա-ոց գործի մասին իրանց կարծիքն ու դատողութիւնը յայտնած ժամանակին, ոչ այնչափ իրանց որ ի ՐԱՐ-ՐԵՆԵՆ է, որ ձեր վերայ ՈՉ ուղիղ կմտածեն ու կիսօրին, որչափ որ սխալուած են։ Շատ կարելի է, որ մի քանի հոգի արդարեւ միայն չարամտութեամբ նենգութիւն կբանեցնեն. պատճառն եթէ հարցանես, այն է, որ մեք ու մեր արածը իրանց անձին ու շահուն կդպչի, կամ թէ իրանք այն բնութեան տէր մարդիկ են, որ վատութիւն անելն ու ուրիշներուն վնաս հասցնելը կսիրեն, ուրեմն եւ գործս համար կմրգոմին մեր վերայ ու մեզ կհաղածեն։ Բայց այսպիսի հոգւոյ տէր մարդիկ շատ չկան, այսպիսի քան սարբազներ, բերնէ բերան ձգողներ ու մարդ սեւացնողներ, մնացած բազմութիւնը լսածը կասէ առանց քննելու, կամ երիար մտածելու. ու այսպիսի մարդիկը, որ ժողովրդի մի մեծ մասն է, մեր արժանաւորութիւնը չեն ճանաչեր, սրամիտս մեզ եւս չեն ճանաչեր։ Կամ թէ կգանուին այնպիսի մարդիկ եւս, որ չեն կարող հասկանալ մեր մտքերն. միւս կողմանէ այն եւս կայ, որ մեք եւս անհոգ գտնուած ենք մեր գործի բարի մտքով լինելը նոցա հասկացնելու։ Դորա համար պէտք չէ, որ մեք մի քանի անաղնիւ մարդոց պատճառով ամենին միասին, կամ ջոկ ջոկ վատ կողմէն ճանաչենք ու գաղափարենք. եթէ ոչ մեք եւս նոցա մասին նոյն սխալը արած կլինինք, ինչ որ նոքա մեր մասին արին։

Այս եւս մեր գլխում պիտի չդնենք, որ ձեր արած, կամ յաւաջ բերած բարի գործը ամենքը այնչափ ձեզ համարին, ինչպէս որ ձեզ կհամարին։ Շատ անգամ, ընդհանրապէս, նոքա մեր արած գործին աչքակութիւն չունին. չեն կարող գիտնալ թէ ինչ է արժած մեզ այդ գործը գլուխ բերելս, արդեօք շատ թէ քիչ աշխատութիւն, ջանք թափած ենք գործս վերայ. ամենեւին չեն կարող գիտնալ, թէ արդեօք շատ կամ քիչ մաքուր մտքով կատարած ենք այդ գործը եւ ոչ թէ այս այն պահանջմունքը անելու գիտաւորութիւնով։ Մեք ինքներս եւս շատ դին չէինք դներ

ուրիշներուս տալ անոնց որ գործին, երբ որ կարծիքի երթայինք, որ այս ոչն մարդու ամէն արած գործը առանց ուրիշ մարդերի չէ, որ մեկնէ կծանծիկ ինքը։ Ուրեմն մարդ չէ կարող դեռ եւն աշխարհքի վերայ գտնուած թէ իրան գին չեն դներ, չենն ճանաչեր, քանի որ դեռ եւս մարդիկ իրան բաւական ճանաչել հարդարած չեն. պրեմն եւ չենք կարող պահանջել, որ մեր իրաւունքը ամէնքը այնպէս շաւ ճանաչեն, ինչպէս որ մեք ինքներս կճանաչենք։

Բայց աշխարհքէն չճանաչուած, չգնահատուած լինելը վիճակն ու ճակատագիրն է շատ ու շատ պատուական մարդոց, իրանց ջանքովն ու աշխատութիւնով եւ գովելի գործերովն երեւելի մարդոց։ Մի թէ մեզ յայտնի չէ, որ հին աշխարհի աւելի իմաստուն մարդիկը իրանց փառաւոր առաքինութիւններուն համար իրանց ժամանակի մարդոցմէ հալածուեցան։ Մի թէ չգիտենք, որ մարդկային ազգի բարերարներէն խիստ շատերը, որ իրանց մեծամեծ գործերին համար երկար ժամանակ փառաւորուեցան ու կփառաւորուին, իրանց ողջ ժամանակը աղքատութեան մէջ ապր քաշելով իրանց օրերը կանցնէին, շատ անգամ բանտերի մէջ կփտուէին, կամ ինչ անգամ մահով մեռան։

Որչափ քիչ մարդիկ գտնուեցան աշխարհքիս Փրկչի օրերուն, որ Նորա ասուածային մարդերը, Նորա ամենայն ջանքն ու ճիգը մարդկային ազգի բարւոյն համար, իւր ժամանակի աշխարհքին ու նորա ապազայ սերունդներուն փրկութեանը համար Իւր բերած զոհը արժանաւոր կերպով ճանաչեցին, գին դրին ու յարգեցին։ Նորա սիրան նոյնչափ անմեղ, նոյնչափ սուրբ էր Նորա վարքն ու ընթացքը նոյնչափ հեռու որեւիցէ պահանջողութիւն անելէ եւ նոյնչափ զարմանալի ու հիանալի, որչափ որ Նորա ամէն գործքը բարերարութիւնք էին աշխարհքի համար։ Բայց ամենէն աւելի իւր իսկ քաղաքակիցներէն վատաբանուեցաւ. շատ անգամ իւր դլուխը գնելու տեղ չէր գտներ. միայն մի քանի հոգի, որ հաւատարիմ էին, Նորա կեանքի ու գործի բոլոր մեծութիւնը կղգային ու սերտ կերպով կապուեցան Նորա հետ։ Բայց Նորա մոլեռանդ թշնամիները Նորան յաղթեցին։ Նա իբրեւ գերի բռնուեցաւ, իբրեւ մեծ չարագործ չարչարուե-

ցաւ ու գահիճների ու ծառաների ձեռքով դատուելու, խաչուելու տեղը տարուեցաւ։ Մինչև արդարը մեղաւորի մահով մեռաւ։

Ուրեմն իմ ամենարժանաւոր գործս անգամ, որ իրօք արած եմ, կամ կարող եմ անել, որչափ փոքր գին ունի, երբ որ կգնեմ, կհամեմատեմ աշխարհիս Փրկչի արածի հետը, Նորա բերած արդիւնքի հետը։ Եւ ինչո՞ւ համար իմ սրտիս ցաւը, որ ինձ մարդիկ չճանաչեցին, գին չդրին, նոյնպիսի խոնարհութիւնով ու համբերութիւնով չպիտի տանեմ, ինչպէս որ Նա տարաւ։ Ո՞վ որ սիրա կանէ հաւատաքակ ամբոխի սովորական ճանապարհէն դուրս գալ, պէտք է սիրտ եւս ունենայ Նորան դէմ գնելու։ Ո՞վ որ առաքինութիւնը կսիրէ, Նորա համար նեղութիւններ քաշելն եւս պիտի կարողանայ։ Մի՞թէ կտրած եմ ես երբէք զգալ, որ աւելի ու աւելի լաւ վարձատրուած եմ, քան թէ այն ժամանակ, երբ որ ես կզգամ, որ նոյն վիճակին մէջ կգտնուիմ, որուն մէջ գտնուեցաւ Նա, որ ամենատաւաժային մարդն էր։ Կարո՞ղ եմ ես աշխարհիս մէջ աւելի գեղեցիկ տեղ ունենալ, քան թէ գտնուիլ փուշ պսակով զարդարուած Նորա վիրանութեան մէջ։ Ի՞նչ կարող է ինձ աւելի բարձրացնել, իմ սիրտս ու հոգիս աւելի փառաւորել, քան թէ այն մտածմունքը, որ ես հետեւողը լինելով իմ ատուածային կենդանի Օրինակիս, Նորան նման, մի արդար բանի համար կբաշեմ, եւ ոչ միայն իմ մաքովս ու սրտովս, հապա իմ վիճակովս եւս, որուն մէջ կգտնուիմ, Նորան կնմանիմ։ — Ճշմարիտ, Քրիստոսին հետեւել, Նորան մօտենալ նմանելով, ինձ համար աշխարհքի ու Նորա տուած ամենայն հաւանութենէն շատ աւելի է։ Առաքինութիւնը վարձատրող իսկական երկինքը այս կերպով ճանաչուելը, այս կերպի հայածուիլն է։ Ամբողջ ազգերի կողմէն ատուած պատիւներով չէի փոխեր այդ տեսակ ճանաչուիլս ու հալածուիլս։

Այս եւս պէտք է ասել, որ ՈՒՆ ԴԷ ՆԵՐՔՈՒՆ, ՈՐ ԿԷՏՔԻՆԷ ԲԱՐԷ ՓՈՐՁԻ ՀԱՄԱՐ, ՌԵՆ ՀՈՓՔ ՈՒՆԷՑՈՂ ՄԱՐԴԿԱՆ ՀԱՄԱՐ ԻՍԿԱԿԱՆ ԽՆԱՅՆ Է, ՈՐ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՊԱՏԱՐԱԳ ՊԱՏԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ Ա ՊԱՐԷՆ ՀԱՍՈՒՑԱՆԵԼԻՆ ԱՐԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ՌԷՆ։ Երբ որ մեր դէմը պատերազմ կբացուի, մեք եւս պիտի պատերազմինք։ Եթէ որ իմ գործս Աստուծոյ առաջին բարի է

եւ նորան ընդունելիս այլեւայլ հարիւրաւորութիւն ունիմ եւ որ մարդիկ եւ բարի վկայութիւն տան. վասն զի մարդիկ որ իրանց կիրքերէն կուարուբերուին, այսօր նոյն գիրքերուն «խաչուի՛ խաչուի՛» կգոչէին, ինչպէս որ երէկ ձայնները բարձրացուցած «սովանենա՛» կգոռային։ — Լաւ գիտեմ, որ եթէ իմ մի քանի փորձիկ լաւ գործերիս համար ինձ գովելով շրջապատէ՛ն իմ եռանդս գիրքս կիմուլանար եւ կմնանէի, որ բաւական բան արած եմ արդէն։ Եւ կիմանայի թէ ուրանալով՝ ալ եւս այնպէս անշահաբեր կերպով չէի մնաց եր ու գործեր, ինչպէս որ այժմ՝ որ ցանած ցորենիս տեղը որոմն կհնձեմ։ Մեր բարի մարդերին ու գործերին ծիրած խուռնելը մեզ համար աւելի վնասակար ու վտանգաւոր է, քան թէ զրպարտողների թունաւոր օձի խայթոցը։ Երբ որ Քրիստոսի աշակերտներին տեսակ տեսակ նեղութիւններ կուտային ու մահերը իրանց աչքի առաջն էր թշնամիների ձեռքէն, աւելի ոյժ, զօրութիւն ու հոգի տուին ու աւելի ոգեւորուած իրանց Երկնաւոր Վարդապետին համար վկայեցին ամենուն առաջին։ Որչափ որ աւելի խարոյկները նոցա համար կվառէին, որչափ որ աւելի բանտեր նոցա համար կշինէին, այնչափ աւելի աւելցան ամենայն տեղ եւ աշխարհիս հեռաւոր ծայրերում Քրիստոսի հետեւողները։ Նորան հաւատացողները։ Բայց երբ որ քրիստոնէից վերայ եղած հալածումները պակասեցան, երբ որ եկեղեցին թագաւորներէն ոսկով ու արծաթով զարդարուեցաւ, ու եկեղեցոյ հովիւները պարգեւներ ստացան թէ հարստութիւններ եւ թէ պատուոյ աստիճաններ, եռանդը մարեցաւ։ Պատուասիրութեան եւ ընչասիրութեան նպատակները շուտ մոռացել տուին առաջուան գործը։

Որ ինձ չեն ճանաչեր, գին չեն դներ, երբ որ ես ոչ ոքի ցաւցուցած չեմ, այս արդէն մեծ պարգեւ է ինձ համար. որ ամենայն ջանք կբանեցնեն մինչեւ ամենափոքրիկ մի սխալ, կամ պակասութիւն իմ վերայ գտնելու, որ պատճառ ունենան իմ բարի անունս սեւացնելու։ այս արդէն ինձ համար սիրտս մխիթարող ու հանգստացնող մի ապացոյց է, որ ես բոլորովին վատացած, աւերուած չպիտի լինիմ։ Վասն զի, եթէ որ վատ ասելու բաներ իմ վերայ գտնէին, մի թէ կլռէին, կհամբերէին,

որ բարձր ձայնով հասած աեղը չգաամէին, չփռէին։ Ինձ ու իմ արածներուս հակառակը կանեն։ Այն բարի բանը, որ ես կոկսիմ անել, բանի տեղ չեն դներ։ Այդ գործը, որ կանէ, չկարծէք թէ լաւ մտքով է, կասեն։ Ցասակ սրտով ձեռք զարկած գործիս վերայ հազար ու մէկ պակասութիւններ կդնեն, որը սուտ, որը ուղղորդ, ասածներուս որը բանի կնմանի, որը ամենեւին մի բանի չնմանիր։ Իրանց բոլոր սրամտութիւնը, բոլոր խելքի ոյժը կթափեն, երբեմն նորա համար, որ ապացուցանեն, որ արած գործս վնասակար ու վատանդաւոր է, երբեմն եւս թէ խիլքով բռնած գործ չէ, դատարկ բան է, կամ քամի է, մարդ խաբել է։ Իմ գործէս տեղեկութիւն չունեցողներուն առաջին կջանան, որ ինձ ատել տան, կամ ինձ նոցա առաջին ծաղրելի մարդ դարձուցեն։ Իմ հակառակորդներս յոյս ունին, որ ինձ փախցնեն, ինձ կտարեն — Բայց կսխալին։ Ամենայն բան, ինչ որ իրանց մտքում դրած են, կամ կդնեն ինձ անելու, այնպէս չելլեր։ Այլ անոր հակառակը կանեն իրանց նպատակին ընդդէմ ու իմ օգտիս համար։ Վասն զի վատ ասելով ինձ ու իմ գործս, անտարակոյս նոցա միտքը այն է, որ ինձ վնասեն, բայց այդպէս ընդհակառակն ինձ աւելի լաւ կհասկացնեն միայն, որ իմ գործս բարի է եւ իմ աչքս կբանան, որ նորա ամենափոքր պակասութիւններն անգամ ուղղեմ։ Լաւ բանի մի փոքրիկ ոխայն եւս աւելի աչքի կընկնի, քան թէ մի վատ բանի տասն սխալը։ Ճերմակ ու մաքուր բանի վերայ եղած ամենափոքրիկ բիծն եւս խակոյն կերեւի մարդուս աչքին։

Եղիր որ է՞ գործդ յիրա-է բարի է, ասենին չվարանար, որտան Լա վատ սուտն որ գրա-գ դնեն։ Հակառակորդների անդադար վատ ասելը, պակասութիւններ գտնելը աշխարհքի աչքը միայն կբանայ, աւելի նոցա ուշադրութիւնը կդարձնէ եւ ինձ անկողմնապահ մարդիկ կհանէ նոցա մէջէն, որ վաղ թէ ուշ ինձ ու իմ գործիս վերահասութիւն կանեն, լաւ կհասկանան, ու ինձ կարդարացնեն եւ իրաւունք կտան, որ արժանի չէի չար լեզուի տակ ընկնելու։ Տարակուսութիւն ամենեւին չվերցներ, որ ճշմարիտը ու բարիք անելու նպատակով արածը, որ մարդս նորա իսկապէս արժանաւոր ու գերազանց բան լինելուն համար կանէ, երբէք չկորչիր, թէեւ բոլոր աշխարհքը ուխտ դնէին, խօսք

կապէին, երդում անէին ոչնչացնելու։ Որովհետեւ բարի բանը մի տուրբ սերմն է, որ թւր ցանելու հոգն ու ժամանակը կգրանէ։ Ասուածայինը Աստուծոյ բան է։ Բայց ընդհակառակն ինչ որ վնասակար ու վատ բան է, որքան ուզէք գովեցէք երկինքը հանէք, ամենայն ջանք ու հնարք բանեցուցէք նշանակութիւնը բարձրացնելու, չաւ բան երեւցնելու, թող մինչեւ անգամ թագաւորներն ու իշխանները դորա համար դրամ ու ոսկանց հղատակների արիւնը անձրեւի պէս թափեցնեն, ջուրերի պէս վազցնեն, ինքն իրեն անհասատատ ու անկայուն է։ Եւ որչափ եւս պարծենալու լինիք, որ ձեր ուզեցածը արիք, վատը լաւի տեղ անցուցիք, զուր է, պիտի անհետ կորչի ու ոչնչանայ, հնար չկայ։ Մնացածները միայն ճշմարտութիւնն է, զանն զի մի ասուածային բան է։

Ուրեմն չճանաչուելու համար ինչու պիտի տխրիմ, ցաւիմ իմ ուրաց տրդէս եւ իմ մաքինս պիտի չկորչի, հապա պիտի մնայ, եթէ որ չկորչելու ու մնալու արժանի է։ Պէտք է ինձ արդարացնեն, եթէ որ արդարանալու արժանի եմ։ Մի թէ պիտի սիրտս կոտրի իմ բարի գործէս, ինչ է որ վատ բանի հետեւողներուն հաւանելի լինէի։ Ոչ մի ժամանակ այդ բանը անելու չեմ։ Ի՞նչպէս կարող եմ ես այն ասուածանի թող արուողս անարգ մարդ դառնալ, որ այս խոյտառակութիւնը իմ գլուխս բերեմ։ Ես պէտք է իմ թշնամիներուս այն ասեմ, ինչ որ իմ Փրկիչս իրան հալածող Հրէաներուն ասաց, որ Նորան սպանել կուզէին նորա համար, որ շաբաթ օրը մի հիւանդ էր բժշկել։ «Ես մարդասիրութիւն առանալու եռեւէ ընկած չեմ։ բայց գիտեմ, որ դուք Աստուծոյ սէրը ձեր սրտի մէջը չունիք։ Եւ այն պատիւը, որ միայն Աստուծմէ է, այն պատիւը չէք փնտուեր։»

Միւս առէք ուրեմն դուք ամէնքդ, որ նեղութիւններ քաշած էք, գուք ամէնքդ, որոց օրերը ցաւած է ու խիստ կքաշէք ձեր մի սուրբ ու արդար գործի համար։ Քաջալերուեցէք կանեմ, եւ առանց սիրտներդ կոտրելու ձեռք զարկէք գործի։ Աստուած ձեր հետ է։ Ի՞նչ պէտք է անի ձեզ բոլոր աշխարհքի ձեր վերայ ծուռ աչքով նայելը։ Մ[illegible] պէտք է՝ կասէ սուրբ գիրքը՝ [illegible] Նորա վերայ, որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

յԱՌԵՒ։ Վասն զի զՈՒՐԱԽ ՍԻՐԵՑԻ ԸՆԴԵԼՈՒ ՀԱՒԵՐ զԵՍ։ Ցերէ զԵՍ զՊԱՌԷՐԱՊԵԼՈՒՆ» (Եբր. 12. 3, 4.)։ Կարելի է պատահիլ ձեզ, որ աշխարհքումս ուրախ օրեր քիչ անցունէք ձեր կեանքին մէջը եւ մինչեւ ձեր մահը չճանաչուիք, ձեզ գլին չդնեն։ Մի՞թէ դուք աշխարհքէն փառք կպահանջէք. եթէ որ այս է ձեր ցանկութիւնը, նորա ընդունելը ձեզ ու ձեր գործը, ուրեմն սխալ ճանապարհ ընտրած ու բռնած էք։ Եթէ ձեր խղճմտանքը ու Աստուծոյ հաճութիւնը այլ եւս ձեր համար գլին չունի, ինչո՞ւ համար ուրեմն կցաւիք եւս, որ աշխարհքը ձեզ զրպարտեց։ Արդար բանի համար ձեր քաջածն է ձեզ տուողը այն հոգի փառաւորող զգացմունքը, որ ձեզ ամէն զրպարտողներէն ոչ մինը չունի եւ ոչ այն զգացմունքի նշմարանքն անգամ կարող է ունենալ։ Դուք լաւ գիտէք, որ մարդոյս հոգին իւր ընթացքը այս աշխարհիս մէջ չկատարեր, չվերջացներ. շատ լաւ գիտէք, որ Աստուած միայն այս անցաւոր կեանքիս համար մեզ ստեղծած չէ։

Այս կողմանէ ինձ համար բոլորովին մի ջոկ մեծ նշանակութիւն ունի մի խօսք, որ ասուեցաւ առաջին առաքեալների հալածուած ժամանակը ոչ թէ հաւատոյ իսկ այս պատգամաւորներու կողմէն, այլ նորա շատ նշանաւոր հակառակորդներէն մինի կողմէն, որ էր իմաստուն փարիսեցին Գամալիէլ։ Երբ որ Հրէից գերագոյն ատենին մէջ զանազան կերպով խօսողներ ու գաղտնիներ եղան, թէ ինչ որոշում անեն, ինչ վճիռ տան բանտարկուած Պետրոսի եւ Յովհաննէսի մասին, ոմք ելաւ նա ու այս կերպով զգուշացուց նոցա. «ով Իսրայելացի մարդիկ, աչքներդ լաւ բացէք այս մարդոց մասին թէ ինչ պիտի անէք։ Մի կոչիք իրանց։ Եթէ որ այդ գործը, կամ գործը մարդոյ է, կոնջնոյ ինքն իրան. իսկ եթէ Աստուծոյ է, դուք չէք կարող զանել»։

Մի մարգարէական բան կայ այս խօսքերիս մէջ, որ քրիստոնէից յետոյ ունեցած այլ եւ այլ վիճակին ու գրութեան մէջ յայտնի կերպով երեւեցաւ ու ճշմարտուեցաւ։ Այս խօսքի մէջ մի զօրաւոր մխիթարութիւն կայ։ Միրտներդ թող չկոտրի ուրեմն, ով ապնիւ պատերազմողներ ճշմարտութեան համար. այն գործը, որ դուք կանէք, եթէ որ մարդոցմէ ու մարդոց խելքին փչած բանն է, անշուշտ պիտի ոչնչանայ. իսկ եթէ Աստուծմէ

է, աշխարհքի ոչ մի ոյժ եւ զօրութիւն չէ կարող նորա տեղը բռնել։

(Թարգմ.) Գ. Ա. Ա.

ՀԱՅՈՑ ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ԿՐՕՆԸ.

(«ԱՐԱՐԱՏ» № 2)

Հայոց տօնուածների հօր, ոչի՝ և ինքնա՝ն տօնուածտպեսի մեծութիւնն երեւում է նորա ծնունդներից եւ ամենից պանծալի ու փառաւոր ծնունդն էր Անահիտ տիկինը։ Հայ մարդու դարաւոր սկզբունքներից մէկն է «զգաստութիւն»։ այս խօսքը մի է, բայց շատ խորհրդաւոր է եւ բազմաբովանդակ։ մարդս իմաստութեան եւ ժրաջանութեան հետ միասին պիտի ունենայ եւ «զգաստութեան» առաքինութիւնը, որ ամենայն բարի մարդու դարդը պիտի լինի։ զգաստութեամբ մարդս կըճանաչէ իւր արդար վաստակի գինը։ զգաստութեամբ կըճանաչուի նա բարեբարոյ, պարկեշտ, գրացու բարեացը աչք չդնող եւ մանաւանդ կեանքի սանձերը չկորցնող եւ ինքնիշխան։ զգաստութիւնն իմաստութեան ապն է։ լիրը, անքարոյական, ինքնահաւան անձինք, որչափ եւ խելացի լինին եւ ժրաջան, դարձեալ արժանի չեն իմաստուն կոչուելու։ այս շրջանի մէջ միայն ամենայն կին կարող է արժանաւոր առնտի, կին լինիլ, ամենայն մարդ արժանաւոր քաղաքացի, ամենայն երիտասարդ արժանաւոր ժառանգ հասարակութեան։ այս շրջանի մէջ միայն կարող է լինիլ էրիէ լինո՝ն և պարտքո՝ն և լեռ՝ն։ սուր պակասում է զգաստութիւնը, չափաւորութիւնը կամ համեստութեան սկզբունքը, այնտեղ թագաւորելու է ապականութիւն եւ անփառութիւն։ Ահա՝ իւր այս հայեցուածներն է մարմնացուցել հեթանոս Հայ ժողովուրդը Անահիտ դիցուհու մէջ։ Անահիտ, որ զենդական բառով Հին Պարսից մէջն էլ Անահիտա էր կոչուում եւ նշանակում է անբիծ, անարատ։ Արամազդի դուստրն էր եւ ճանաչուած էր իբրեւ «մայր ամենայն զգաստոնեանց, բարեբար ամենայն մանկանց